

مطالعه تطبیقی تأثیر دل‌بستگی به مکان ساکنین و گردشگران بر حس رضایتمندی آن‌ها جهت ارتقای منظر روستایی (نمونه موردی: ماسوله)

چکیده:

طراحی مناسب روستاهای هدف گردشگری می‌تواند منجر به ایجاد بستری مناسب جهت حضور ساکنین و گردشگران شود. شناخت ماهیت مناظر روستایی و چگونگی تأثیرگذاری عوامل انسانی بر حفظ بقاء آن‌ها، از جمله اهداف مهم برنامه‌ریزی و طراحی محیطی محسوب می‌شوند. روش تحقیق این پژوهش کمی-پیمایشی بوده و جامعه آماری ۵۷۲ نفر از ساکنین و گردشگران شهر ماسوله می‌باشد. جهت ارزیابی اثرات بین متغیرهای دل‌بستگی به مکان (کالبدی، اجتماعی، فردی و مکانی)، رضایتمندی (اجتماعی، عملکردی و بافت) و منظر روستایی (مورفولوژی، عناصر اقلیمی و عوامل انسانی)، از روش مدلسازی معادلات ساختاری و جهت بررسی تفاوت بین ساکنین و گردشگران از آزمون دو جمله‌ای من ویتنی استفاده گردید. نتایج نشان داد که از دیدگاه ساکنین (مؤلفه مکانی) و گردشگران (مؤلفه اجتماعی)، دل‌بستگی به مکان منجر به افزایش رضایتمندی شده و مؤلفه عملکردی رضایتمندی نیز منجر به ارتقاء منظر روستایی در ماسوله می‌گردد. با این تفاوت که از دید ساکنین «مؤلفه مکانی» دل‌بستگی مکان، و از دید گردشگران «مؤلفه کالبدی» دل‌بستگی مکان دارای بیشترین تأثیر بر ارتقاء منظر روستایی می‌باشد.

اهداف پژوهش:

۱. شناسایی تفاوت بین ساکنین و گردشگران از بابت تأثیرگذاری دل‌بستگی مکان بر حس رضایتمندی جهت ارتقای منظر روستایی.
۲. ارزیابی اثرات بین متغیرهای دل‌بستگی به مکان (کالبدی، اجتماعی، فردی و مکانی)، رضایتمندی (اجتماعی، عملکردی و بافت) و منظر روستایی.

سؤالات پژوهش:

۱. میان ساکنان و گردشگران شهر ماسوله از نظر تأثیرگذاری دل‌بستگی مکان بر حس رضایتمندی جهت ارتقای منظر روستایی چه تفاوتی وجود دارد؟
۲. میان متغیرهای دل‌بستگی به مکان، رضایتمندی و منظر روستایی چه تأثیراتی وجود دارد؟

کلیدواژه‌ها: رضایتمندی، دل‌بستگی مکانی، ساکنین، گردشگران، منظر روستایی.

مقدمه

توسعه روزافزون صنعت، گسترش شهرنشینی و از بین رفتن تدریجی ارزش‌های هویتی و اصالت محیط زندگی (Zheng, ۲۰۱۵)، باعث افزایش علاقه انسان به تجربه طبیعت بکر و دوری از شهرها شده است (Zhang, Zang, & Sun, ۲۰۱۵). صنعت گردشگری به‌عنوان متعادل‌کننده نیازهای فرهنگی (Wang, Gong, Yao, & Yu, ۲۰۲۱)، زیبایی‌شناختی انسان (Huhmarniemi, & Laivamaa, ۲۰۲۰)، اجتماعی (Vargas-Sanchez, ۲۰۲۱) و زیبایی‌شناختی انسان (Zhang & Xu, ۲۰۲۰) مورد توجه بسیاری واقع شده و به سرعت روبه‌رشد می‌باشد که در سطح برنامه‌ریزی و طراحی، بررسی همه‌جانبه تأثیرات آن بر منظر منطقه امری ضروری تلقی می‌شود (Terkenli, Skowronek, & Georgoula, ۲۰۲۱). با طراحی اصولی روستاهای هدف گردشگری، می‌توان با حفظ روند اکولوژیک، فرهنگ و جامعه، در جهت توسعه اقتصادی و حفاظت از میراث عینی و ذهنی خاص آن منطقه گام‌های مؤثری برداشت (Habibi, ۲۰۱۸) و در عین حال، بستری برای دیدار مجدد انسان شهرنشین با منظر بکر ایجاد کرد (Fossgard & Fredman, ۲۰۱۹). روستاهای ایران همچون ماسوله (Kiami, Allahyari, & Kavooosi-۲۰۱۶)، ایبانه (Kalashami, ۲۰۱۶)، خراق (Balilan & Hasanpour Lomer, ۲۰۱۹) و میمند (Moradinasab & Khaksar, ۲۰۲۱) نمونه‌های بسیار کاملی از آشتی و همزیستی کامل میان طبیعت و انسان محسوب می‌شوند.

در شرایط کنونی که محیط‌های زندگی، به‌خصوص در روستاها، با فقدان دل‌بستگی به مکان و عدم تعلق افراد مواجه هستند (Lin, Wu, & Li, ۲۰۲۱)، تنها بررسی محصول محور ابعاد دل‌بستگی به مکان کافی نبوده بلکه فرآیند دل‌بستگی مکانی به‌عنوان مفهومی چندبعدی که جنبه‌های مختلفی از پیوند مردم با مکان را دربر می‌گیرد (Smith, ۲۰۱۸)، می‌بایست هم از دیدگاه ساکنین و هم گردشگران مورد بررسی قرار گیرد. در این راستا، مفاهیم جدیدی شکل گرفته که ماهیتاً از تبار علمی چون جامعه‌شناسی، روانشناسی و نیز مطالعات میان‌رشته‌ای برنامه‌ریزی شهری می‌باشند. از جمله این مفاهیم می‌توان به اثربخشی دل‌بستگی مکان بر رضایت‌مندی از مکان به‌منظور ارتقا منظر روستایی اشاره نمود. مطالعات متعددی به بررسی تفاوت بین ساکنین و گردشگران پرداخته‌اند؛ از جمله آن‌ها می‌توان به رضایت‌مندی (LeHew & Wesley, ۲۰۰۷)، ترجیحات (Mimbs, Boley, Bowker, Woosnam, & Green, ۲۰۲۰)، راحتی حرارتی (Tian, Hong, Zhang, Wu, & Yuan, ۲۰۲۲) و ادراک محیطی (Song & Shim, ۲۰۲۱) اشاره کرد. با این حال، تاکنون تأثیر دل‌بستگی مکان بر رضایت‌مندی مکان به‌منظور ارتقا منظر روستایی از دیدگاه ساکنین و گردشگران مورد پژوهش قرار نگرفته است.

هدف مطالعه حاضر بررسی تفاوت بین ساکنین و گردشگران از بابت تأثیرگذاری دل‌بستگی مکان بر حس رضایت‌مندی جهت ارتقای منظر روستایی می‌باشد که بدین‌منظور در ابتدا به بررسی تفاوت دل‌بستگی مکان، رضایت‌مندی و منظر روستایی از دیدگاه ساکنین و گردشگران پرداخته شده، و سپس تأثیر دل‌بستگی مکان و رضایت‌مندی بر منظر روستایی و نیز تأثیر دل‌بستگی مکان بر رضایت‌مندی ساکنین و گردشگران مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به مطالعات پیشین، پژوهش‌های دل‌بستگی مکان از بابت چهار بُعد کالبدی، اجتماعی، فردی و مکانی، و منظر روستایی نیز از سه بُعد مورفولوژی، عناصر اقلیمی و عوامل انسانی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مطالعات مربوط به رضایت‌مندی نیز شامل سه بُعد اجتماعی، عملکردی و بافت می‌باشد.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که از دیدگاه ساکنین و گردشگران، دل‌بستگی به مکان منجر به افزایش رضایت‌مندی و در نتیجه ارتقاء منظر روستایی در ماسوله می‌گردد؛ با این تفاوت که تأثیر دل‌بستگی مکان بر رضایت‌مندی، و تأثیر رضایت‌مندی بر ارتقای منظر روستایی در گردشگران بیشتر از ساکنین بوده و تأثیر دل‌بستگی بر ارتقای منظر روستایی نیز در ساکنین بیشتر می‌باشد. با ایجاد شرایطی جهت شکل‌گیری احساس دل‌بستگی به مکان (ماسوله) در گردشگران و ساکنین، رضایت‌مندی آنان نیز از آن مکان افزایش یافته و سعی در حفظ و ارتقاء کیفیت مکان از جمله منظر آن می‌نمایند. در رابطه با ساکنین، می‌بایست توجه بیشتری معطوف بر تأثیر مستقیم دل‌بستگی مکان به ارتقای منظر گردیده ولی در مورد گردشگران، این تأثیر به صورت غیرمستقیم (تأثیرگذاری دل‌بستگی مکان بر رضایت‌مندی، و تأثیرگذاری رضایت‌مندی بر ارتقای منظر روستایی) حائز اهمیت می‌باشد.

از دید ساکنین مؤلفه مکانی دل‌بستگی مکان، بیشترین تأثیر را بر ارتقاء منظر روستایی و رضایت‌مندی ساکنین داشته و از دید گردشگران مؤلفه اجتماعی دل‌بستگی مکان دارای بیشترین تأثیر بر رضایت‌مندی و مؤلفه کالبدی دارای بیشترین تأثیر بر ارتقاء منظر روستایی می‌باشد. در رابطه با تأثیر رضایت‌مندی بر ارتقای منظر روستایی نیز از دیدگاه ساکنین و گردشگران، مؤلفه عملکردی رضایت‌مندی دارای بیشترین تأثیر می‌باشد؛ بنابراین با افزایش خدمات رفاهی، تجاری و تفریحی (مؤلفه عملکردی) در ماسوله می‌توان رضایت‌مندی ساکنین و گردشگران را افزایش داده که متعاقباً منجر به افزایش ارتقای منظر روستایی نیز خواهد گشت. همچنین با افزایش کیفیت و هویت روستای ماسوله (مؤلفه مکانی)، دل‌بستگی ساکنین افزایش و در راستای آن منظر روستای ماسوله ارتقاء خواهد یافت. جهت افزایش دل‌بستگی مکان گردشگران به منظور ارتقای منظر روستایی نیز می‌بایستی به زمینه و بستر، خدمات و تہسیلات، موقعیت قرارگیری، و نحوه ارتباط با پیرامون (مؤلفه کالبدی) در ماسوله توجهات لازم مبذول گردد. نتایج پژوهش حاضر علاوه بر افزایش دانش مرتبط با تفاوت بین ساکنین و گردشگران و تأکید بر لزوم طراحی براساس نیازهای هر قشر، منجر به پیشنهاد راهکاری برای سیاست‌گذاران و طراحان روستایی جهت ارتقای منظر روستای ماسوله گردیده است.

منابع و مأخذ:

- Abidin, N. Z., Abdullah, M. I., Basrah, N., & Alias, M. N. (۲۰۱۹). Residential satisfaction: Literature review and a conceptual framework. Paper presented at the IOP conference series: Earth and environmental science.
- Adenipekun, M. T. (۲۰۲۱). Studies on Effect of Culture on Residential Housing Satisfaction in Ikorodu Neighbourhoods of Lagos State, Nigeria. Selected Topics in Humanities and Social Sciences Vol. ۳, ۴۳-۵۳ .
- Aghaeimeybodi, M., & Andaroodi, E. (۲۰۲۱). Cultural landscape and typology of the Kharanaq village in Iran. *Przestrzeń i Forma* .
- Aksel, E., & İmamoğlu, Ç. (۲۰۲۰). Neighborhood location and its association with place attachment and residential satisfaction. *Open House International* .
- Anastasiou, E., & Manika, S. (۲۰۲۰). Perceptions, determinants and residential satisfaction from urban open spaces. *Open Journal of Social Sciences*, ۸(۰۶), ۱ .

- Balilan, L., & Hasanpour Lomer, S. (۲۰۱۹). Geometric patterns and Golden proportion common language of architecture and art in the Abyaneh village. *Journal of Architecture in Hot and Dry Climateis*, ۷(۹), ۴۰-۶۸ .
- Davoodi, T., & Dağlı, U. U. (۲۰۱۹). Exploring the determinants of residential satisfaction in historic urban quarters: Towards sustainability of the Walled City Famagusta, North Cyprus. *Sustainability*, ۱۱(۲۲), ۶۲۶۱ .
- Eriksson, M., & Tollefsen, A. (۲۰۱۸). The production of the rural landscape and its labour: The development of supply chain capitalism in the Swedish berry industry. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, ۴۰(۴۰), ۶۸-۸۱ .
- Fossgard, K., & Fredman, P. (۲۰۱۹). Dimensions in the nature-based tourism experiencescape: An explorative analysis. *Journal of outdoor Recreation and Tourism*, ۲۸, ۱۰۰-۲۱۹ .
- François, D., Ursenbacher, S., Boissinot, A., Ysnel, F., & Lourdais, O. (۲۰۲۱). Isolation-by-distance and male-biased dispersal at a fine spatial scale: a study of the common European adder (*Vipera berus*) in a rural landscape. *Conservation Genetics*, ۲۲(۵), ۸۲۳-۸۳۷ .
- García-Martín, M., Plieninger, T., & Bieling, C. (۲۰۱۸). Dimensions of landscape stewardship across Europe: landscape values, place attachment, awareness, and personal responsibility. *Sustainability*, ۱۰(۱), ۲۶۳ .
- Ghafourian, M., & Hesari, E. (۲۰۱۸). Evaluating the model of causal relations between sense of place and residential satisfaction in Iranian Public Housing (the case of Mehr housing in Pardis, Tehran). *Social Indicators Research*, ۱۳۹(۲), ۶۹۵-۷۲۱ .
- Habibi, F., Rahmati, M., & Karimi, A. (۲۰۱۸). Contribution of tourism to economic growth in Iran's Provinces: GDM approach. *Future Business Journal*, ۴(۲), ۲۶۱-۲۷۱ .
- Hanušín, J. (۲۰۲۱). Impact of dispersed settlement on the structure and diversity of rural landscape (Case study of village Hrušov, Slovak Republic). *Geographia Polonica*, ۹۴(۱), ۲۹-۴۶ .
- Hou, L., Wu, F., & Xie, X. (۲۰۲۰). The spatial characteristics and relationships between landscape pattern and ecosystem service value along an urban-rural gradient in Xi'an city, China. *Ecological Indicators*, ۱۰۸, ۱۰۵۷۲۰ .
- Jegede, F. O., Ibem, E. O., & Oluwatayo, A. A. (۲۰۲۱). The influence of location, planning and design features on residents' satisfaction with security in public housing estates in Lagos, Nigeria. *Urban Design International*, ۲۶(۲), ۱۷۴-۱۹۶ .
- Kugapi, O., Huhmarniemi, M., & Laivamaa, L. (۲۰۲۰). A potential treasure for tourism: Crafts as employment and a cultural experience service in the Nordic North. In *Tourism Employment in Nordic Countries* (pp. ۷۷-۹۹): Springer.
- Lee, J.-E. (۲۰۲۰). The six dimensions of resident satisfaction and their impact on word-of-mouth (WOM) intention in a continuing care retirement community (CCRC): a case study. *Asia-Pacific Journal of Business*, ۱۱(۴), ۴۹-۶۳ .

- Lee, K.-Y. (2021). Relationship between Physical Environment Satisfaction, Neighborhood Satisfaction, and Quality of Life in Gyeonggi, Korea. *Land*, 10(7), 663.
- LeHew, M. L., & Wesley, S. C. (2007). Tourist shoppers' satisfaction with regional shopping mall experiences. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*.
- Lewicka, M. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 30-51.
- Lin, S., Wu, F., & Li, Z. (2021). Beyond neighbouring: Migrants' place attachment to their host cities in China. *Population, Space and Place*, 27(1), e2374.
- Mimbs, B. P., Boley, B. B., Bowker, J., Woosnam, K. M., & Green, G. T. (2020). Importance-performance analysis of residents' and tourists' preferences for water-based recreation in the Southeastern United States. *Journal of outdoor Recreation and Tourism*, 31, 100324.
- Moradinasab, H., & Khaksar, A. (2021). Investigation of troglodytic architectural adaptation with temperature climate element at heat period; Case study: Village of Troglodytic Meymand. *Naqshejahan-Basic studies and New Technologies of Architecture and Planning*, 11(1), 83-93.
- Morgan, P. (2010). Towards a developmental theory of place attachment. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 11-22.
- Mouratidis, K. (2019). Built environment and leisure satisfaction: The role of commute time, social interaction, and active travel. *Journal of transport geography*, 80, 102491.
- Mouratidis, K. (2020). Neighborhood characteristics, neighborhood satisfaction, and well-being: The links with neighborhood deprivation. *Land Use Policy*, 99, 104886.
- Rastogi, K., Surekha, C., Nayar, S., & Gupta, T. (2021). Impact of Urban Environmental Quality, Residential Satisfaction, Personality on Quality of Life among Delhi Residents. *SPAST Abstracts*, 1(01).
- Sahabuddin, M., Tan, Q., Hossain, I., Alam, M. S., & Nekmahmud, M. (2021). Tourist environmentally responsible behavior and satisfaction; Study on the world's longest natural sea beach, Cox's Bazar, Bangladesh. *Sustainability*, 13(16), 9383.
- Smith, J. S. (2018). *Explorations in place attachment*: Routledge New York.
- Song, H., & Shim, C. (2021). Comparing resident and tourist perceptions of an urban park: a latent profile analysis of perceived place value. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(7), 1180-1192.
- Stańczuk-Gałwiazek, M., Sobolewska-Mikulska, K., Ritzema, H., & van Loon-Steensma, J. M. (2018). Integration of water management and land consolidation in rural areas to adapt to climate change: Experiences from Poland and the Netherlands. *Land Use Policy*, 77, 498-511.

Suhartanto, D., Dean, D., Sosianika, A., & Suhaeni, T. (2018). Food souvenirs and their influence on tourist satisfaction and behavioural intentions. *European Journal of Tourism Research*, 18, 133-140 .

Sultan, M. T., Sharmin, F., Badulescu, A., Stiubea, E., & Xue, K. (2020). Travelers' responsible environmental behavior towards sustainable coastal tourism: An empirical investigation on social media user-generated content. *Sustainability*, 12(1), 56 .

Terkenli, T. S., Skowronek, E., & Georgoula, V. (2021). Landscape and tourism: European expert views on an intricate relationship. *Land*, 10(3), 327 .

Tian, Y., Hong, B., Zhang, Z., Wu, S., & Yuan, T. (2022). Factors influencing resident and tourist outdoor thermal comfort: A comparative study in China's cold region. *Science of the Total Environment*, 808, 152079 .

Vargas-Sanchez, A. (2021). Towards a tourism industry turnaround: the need for a new metric of social success. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* .

Verbrugge, L., & van den Born, R. (2018). The role of place attachment in public perceptions of a re-landscaping intervention in the river Waal (The Netherlands). *Landscape and urban planning*, 177, 241-250 .